

BEATA ROMANEK

Uniwersytet Rzeszowski

DOŚWIADCZENIA I OCZEKIWANIA NAUCZYCIELI ZWIĄZANE Z ICH FUNKCJONOWANIEM W ZAWODZIE

Abstrakt: Współczesna szkoła stawia przed nauczycielami wiele wymagań. Pojawiają się jednak rozbieżności między oczekiwaniami dydaktyków a szkolną rzeczywistością. Artykuł prezentuje wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród nauczycieli szkoły podstawowej na temat ich funkcjonowania w zawodzie. Badaniom tym poddano 68 osób, które wśród swoich doświadczeń wskazywały zarówno sukcesy zawodowe, jak i niepowodzenia. Wypowiadały się na temat realiów współczesnej szkoły, pisząc o trudnościach, z którymi muszą się mierzyć, oraz o marzeniach związanych z zawodem. Wyniki badań pokazują, że nauczyciele krytycznie oceniają swoją sytuację. Mają przy tym świadomość czynników wpływających na szkolną rzeczywistość. Jednocześnie podkreślają zadowolenie, jakie daje im praca z dziećmi. Z badań wynika, że istnieje potrzeba docenienia praktyki pedagogicznej przyszłych nauczycieli oraz doskonalenia kompetencji społecznych tak studentów, jak i nauczycieli już pracujących.

Słowa kluczowe: oczekiwania, doświadczenie, nauczyciel, sukcesy i niepowodzenia w zawodzie.

WPROWADZENIE

Współczesną edukację charakteryzuje przede wszystkim złożoność życia szkolnego, ze szczególnym uwzględnieniem pracy nauczyciela, który ma być dobrym organizatorem i skutecznym dydaktykiem, mądrym i otwartym wychowawcą, refleksyjnym praktykiem i niepokornym innowatorem (Gołek 2014, s. 89). Jak słusznie zauważa Heliodor Muszyński, w szkole zapamiętanej z przeszłości wszystko było ujęte w odpowiednie schematy. Lekcje składały się z identycznych elementów, w których dominowała transmisja wiedzy, bowiem to ona decydowała o wynikach nauczania i sukcesie edukacyjnym ucznia. Przekazywana wiedza była zmonopolizowana przez

jeden, uznany za słuszny, sposób rozumienia świata. Współcześnie taka wiedza jest niewystarczająca, by uczeń osiągnął dobry lub przynajmniej zadowalający wynik na egzaminie zewnętrznym. Ważna jest bowiem umiejętność włączania zdobytych wiadomości w procesy poznawcze, myślenie i działanie. W nowym modelu szkoły nauczyciel powinien stać się przewodnikiem i organizatorem poznawczej działalności uczniów (Muszyński 2010, s. 24–25; Nowak-Łojewska 2011, s. 117). Oczekiwanie, by dydaktyk był twórczy i aktywny, otwarty na nowe zjawiska, wolny od rutyny, by odważnie stawiał czoła trudnościom w warunkach, w jakich przyszło mu pracować, powoduje, że czuje się on coraz bardziej bezradny. Bezradność ta jest tym większa, im starsi są uczniowie (Muszyński 2010, s. 24; Gołek 2014, s. 95).

Muszyński stawia również tezę, że w rekrutacji do zawodu, kształceniu i doskonaleniu zawodowym, a także w procedurach awansu zawodowego przestało się cenić rzeczywiste umiejętności i predyspozycje. Powszechne stało się przekonanie, że zdobycie odpowiedniego zasobu wiedzy może z każdego uczynić nauczyciela, bowiem solidnie wykształcony nauczyciel to, zgodnie z obowiązującymi standardami, nauczyciel posiadający rozległą wiedzę teoretyczną, która stanowi podstawę jego działania. Tymczasem najlepszym sposobem przekazywania tak istotnych w tym zawodzie umiejętności jest dostarczanie wzorów i nakłanianie do ich naśladowania (Muszyński 2010, s. 38).

Joanna M. Michalak zauważa, że w mediach, literaturze pedagogicznej oraz krążących w społeczeństwie opiniach o nauczycielu można spotkać się z różnymi obrazami dydaktyka-profesjonalisty. Z jednej strony jest to autonomiczny ekspert wypełniający ważne społecznie zadania, osoba umiejąca współpracować z innymi, rozwijająca się przez całe swoje życie. Z drugiej jednak strony praca dydaktyczna jest oceniana jako łatwa, zaś nauczyciela uważa się nie za profesjonalistę, ale za pracownika wykonującego zadania zlecone przez innych. Autorka prezentuje także medialny obraz nauczyciela, w którym jest on wiecznie niezadowolonym i roszczeniowym leniem. Dowód na to stanowi nauczycielskie pensum, znacznie mniejsze od czterdziestogodzinnego etatu. Jeśli do tego dodać wakacje, ferie, rekolekcje, przerwy świąteczne, potwierdza się obraz nauczyciela-lenia. Częste są opinie o niewielkim zaangażowaniu dydaktyka w pracę, czego skutkiem jest konieczność brania korepetycji, by zaliczyć rok lub dobrze zdać egzaminy zewnętrzne. Nauczyciele są także krytykowani za nieumiejętność radzenia sobie z uczniami sprawiającymi trudności wychowawcze. Autorka zauważa, iż media interesują się tą grupą zawodową tylko, jeśli nauczyciel popełni jakiś błąd. Wizerunek dobrze pracującego nauczyciela nie jest medialnie atrakcyjny (Michalak 2010, s. 104).

Należy przy tym stwierdzić, że władze oświatowe funkcjonowanie dydaktyka ograniczają do wprowadzania w życie celów polityki edukacyjnej, co ma skutkować zwiększeniem wydajności oraz poprawą ekonomiczną i edukacyjną efektywności.

Tymczasem profesjonalizm w zawodzie nauczyciela wymaga od niego permanentnego uczenia się, pogłębiania wiedzy i doskonalenia umiejętności, wprowadzania innowacji, które mogą korzystnie wpływać na praktykę (Michalak 2010, s. 114–115). Z kolei rodzice postrzegają nauczyciela z jednej strony jako podstawowe źródło informacji o dziecku, zaś z drugiej – jako obiekt pretensji i wyrzutów. Dla administracji oświatowej jest wygodną osobą, na którą można przerzucić odpowiedzialność za ewentualne niepowodzenia (Klus-Stańska 2010, s. 44). Jeśli wskazuje się na niedomagania klas początkowych, winą obarcza się nauczyciela. Jeśli pojawia się nadzieja na poprawę tego stanu, odpowiedzialnymi czyni się również kadry nauczające. Nawet gdy pomysły na reformę są niedopracowane i nieprzemysłane, panuje powszechne przekonanie, że nauczyciele sobie z tym poradzą.

Te wszystkie nadzieje, pretensje, oczekiwania wynikają z podzielanego społecznego przekonania, że szkoła nauczycielem stoi i że to właśnie nauczyciel, jako autonomiczny, twórczy podmiot, jest władny ją modyfikować, rozwijać, czynić zgodną z wymaganiami rozwoju dzieci i współczesną kulturą (Klus-Stańska 2010, s. 43).

Dla nadzoru pedagogicznego i ministerstwa nauczyciel jest więc jedynie podwładnym zobowiązany do spełniania oczekiwań różnych instytucji, ale nie zaspokajania potrzeb dzieci, dlatego z jego głosem podczas negocjacji ministerialnych nikt się specjalnie nie liczy. Jego powinnością jako podwładnego jest bowiem wypełnianie poleceń przełożonych (Klus-Stańska 2010, s. 49).

W zawód nauczyciela wpisany jest rozwój. Większość czynności jest zmiennych, nieprzewidywalnych. Zdaniem Henryki Kwiatkowskiej ta właśnie labilność stanowi gwarancję autentyczności w pracy nauczyciela, który nie pozwolił wtłoczyć się w sztywne ramy norm i kategorii. Trudno także o ściśle określenie wymagań zawodowych – one również nie dają się sformalizować, sprowadzić do algorytmu, ponieważ rozumienie własnego nauczycielstwa jest rezultatem nie wykształcenia, a praktyki w zawodzie (Kwiatkowska 2010, s. 63–70).

Różne ograniczenia (lęk przed utratą pracy, częste zmiany w prawie oświatowym, konieczność finansowania samokształcenia) działają na nauczycieli paraliżująco. Chcąc utrzymać miejsce pracy, zdobywają kolejne kwalifikacje do nauczania kolejnego przedmiotu. Coraz częstszym obrazem polskiej rzeczywistości edukacyjnej, zdaniem Doroty Klus-Stańskiej (2010, s. 45–46), jest nauczyciel wypalony zawodowo, zasypywany coraz to nowszymi pomysłami kolejnych ministrów i regulacjami prawa oświatowego, borykający się z problemami finansowymi.

BADANIA WŁASNE

Chcąc dowiedzieć się, jak swoją sytuację oceniają sami nauczyciele, poproszono ich o uzupełnienie ankiety. Respondenci odpowiadali na dziesięć pytań otwartych, które brzmiały następująco:

- 1) Jakie nadzieje, oczekiwania towarzyszyły początkom Pani/Pana pracy w zawodzie?
- 2) Co ceni Pani/Pan najbardziej w zawodzie nauczyciela?
- 3) Co jest Pani/Pana największym sukcesem zawodowym?
- 4) Co uznaje Pani/Pan za swoje niepowodzenie w pracy nauczyciela?
- 5) Co w pracy daje Pani/Panu największą radość?
- 6) Co stanowi trudność w wykonywaniu tego zawodu?
- 7) Jak postrzega Pani/Pan swą sytuację zawodową obecnie?
- 8) Jakie są Pani/Pana oczekiwania, marzenia związane z pracą zawodową?
- 9) Czego Pani/Panu brakuje we współczesnej szkole?
- 10) Jaka wskazówka, rada Pani/Pana zdaniem, byłaby przydatna dla osoby rozpoczynającej pracę w szkole?

Jak więc widać, respondenci zostali poproszeni o skonfrontowanie swoich nadziei i oczekiwań z początków pracy w zawodzie z sytuacją obecną. Badania przeprowadzono na terenie województwa podkarpackiego¹. Wzięło w nich udział 68 nauczycieli, w tym 64 kobiety i 4 mężczyzn. Były to osoby o różnym stażu pracy:

Tabela 1. Staż pracy badanych

Staż pracy	Liczba badanych	Procent
do 10 lat	20	29,4
11–20 lat	16	23,5
21–30 lat	19	27,9
31 i więcej	13	19,1

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Stopień awansu zawodowego badanych nauczycieli

Stopień awansu zawodowego	Liczba badanych	Procent
nauczyciel stażysta	2	2,9
nauczyciel kontraktowy	11	16,1
nauczyciel mianowany	12	17,6
nauczyciel dyplomowany	43	63,2

Źródło: opracowanie własne.

¹ Materiał udało się zgromadzić dzięki pomocy p. Agnieszki Moskal-Chmury i p. Małgorzaty Wolanin.

Stopień awansu zawodowego respondentów przedstawiono w tabeli 2.

Jeśli chodzi o nauczany przedmiot bądź przedmioty, w badanej grupie przeważały nauczycielki edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej (40 osób, co stanowiło 58,8%). Poza tym wśród respondentów byli nauczyciele następujących przedmiotów: języki obce (6 osób), język polski, wychowanie fizyczne (po 5 osób), matematyka i fizyka oraz chemia i przyroda/biologia (po 3 osoby). Ankietę uzupełniło też 3 nauczycieli wspomagających oraz po 1 nauczycielu historii, muzyki i religii.

WYNIKI BADAŃ

Ankietowani, pisząc o początkach swojej pracy w zawodzie nauczyciela, najczęściej jako oczekiwanie wymieniali niezależność finansową, możliwość utrzymania się, bowiem przez lata był to zawód gwarantujący stabilność zatrudnienia. Równie często pojawiały się stwierdzenia podkreślające, że wykonywanie tego zawodu to powołanie, spełnienie marzeń. Tym, co motywowało do podjęcia pracy dydaktyka, była także możliwość kształtowania umysłów dzieci, dzielenia się z uczniami pasją, wspieranie ich w rozwijaniu zainteresowań oraz realizowaniu planów. Ważne było także zdobycie zaufania dzieci, nawiązanie z nimi kontaktu, umiejętne motywowanie do nauki. Rozpoczynając pracę, badani mieli nadzieję, że będą stanowić autorytet w środowisku, a ich postawa, a także atmosfera na zajęciach będą przyciągać podopiecznych do placówki. W tym zawodzie dostrzegali także szansę na rozwój i podnoszenie kwalifikacji. Ponadto oczekiwali nawiązania z rodzicami dobrej współpracy, bez której sukces edukacyjny dziecka jest trudniejszy do osiągnięcia. Ich marzenia szybko zweryfikowało życie, czego dowodem jest wypowiedź nauczycielki z trzynastoletnim stażem: „Chciałam być partnerem dla ucznia, ale szybko się przekonałam, że tak się nie da”.

Tym, co cenią nauczyciele w swoim zawodzie (pytanie nr 2 w ankiecie), jest przede wszystkim możliwość głębokiego, autentycznego kontaktu z dziećmi, praca z nimi, obserwowanie ich aktywności na zajęciach. To zaangażowanie w pracę z dziećmi, wspieranie ich w rozwijaniu uzdolnień, ale też w pokonywaniu trudności i słabości, jest wartościowe dla obu stron, nie tylko dla podopiecznych. Badani podkreślali bowiem satysfakcję, jaką odczuwają, gdy ich wychowankowie czynią postępy, odnoszą sukcesy. Atrakcyjne dla nauczycieli okazało się także odkrywanie przed dziećmi wiedzy, rozwijanie uzdolnień. Cenią możliwość nieustannego rozwoju, choć przyznają, że czasem kwalifikacje do nauczania następnego przedmiotu są niejako wymuszone zagrożeniem utraty pracy. Innym wartym odnotowania wskazaniem jest dobra współpraca z rodzicami, o którą – zdaniem badanych

– jest coraz trudniej, dlatego starają się pielęgnować te dobre relacje. Nauczyciele doceniają także aktywność uczniów na zajęciach, ich zaangażowanie w pracę.

Za największy sukces zawodowy znacząca większość badanych uważa sukcesy uczniów, do których to sukcesów zaliczają nie tylko zwycięstwa w konkursach przedmiotowych i artystycznych oraz zawodach sportowych, lecz także dobre wyniki na sprawdzianach zewnętrznych. Ważny dla nauczycieli jest też kontakt z uczniami, ich sympatia, zaangażowanie na lekcjach. Dopiero w następnej kolejności wskazywali na zdobycie kolejnego stopnia awansu zawodowego, podnoszenie kwalifikacji. Sukcesem dla badanych jest dostrzeżenie ich wysiłków przez przełożonych. Nauczycielki pracujące w przedszkolu cieszy również fakt, że dzieci chętnie przychodzą do przedszkola.

Na pytanie o niepowodzenie w pracy aż 22 badanych nie dało odpowiedzi. Najczęściej były to nauczycielki edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Natomiast wśród udzielonych odpowiedzi pojawiały się: niepowodzenia uczniów w nauce, niemożność zmotywowania innych do pracy, niechęć do przedmiotu, złe wyniki sprawdzianu, bezsilność wobec uczniów sprawiających kłopoty wychowawcze, czyli trudności w relacjach uczeń–nauczyciel. Nauczyciele zwracali też uwagę na nie zawsze dobre kontakty z rodzicami dzieci, z pewnością przekładające się na niechętny stosunek dzieci do szkoły. Część badanych jako niepowodzenie wymieniło także brak pełnego etatu w szkole.

Tym, co daje nauczycielom radość, są przede wszystkim sukcesy uczniów, uśmiechy na twarzach dzieci; ich zadowolenie z zajęć. Za powód do zadowolenia badani uznają już samą pracę z dziećmi, możliwość rozwijania ich zainteresowań, pomoc w pokonywaniu trudności, obserwowanie, jak uczniom przybywa wiedzy i umiejętności tak w ciągu roku, jak i w całym cyklu kształcenia. Odpowiedzi badanych pokazują, że mimo problemów praca z dziećmi jest dla nich źródłem radości, a sukcesy wychowanków dają wiele satysfakcji. Ważne dla ankietowanych jest uznanie ze strony uczniów lub ich rodziców, bowiem dostrzeżenie i docenienie wysiłku rekompensuje nauczycielom trud włożony w edukację. Badani zwracali też uwagę na znaczenie właściwych relacji między nauczycielami w szkole, zwłaszcza jeśli pracują w niej osoby o różnym stażu pracy i doświadczeniu zawodowym, ale jest to raczej sprawa kultury osobistej i jakości komunikacji interpersonalnej w gronie nauczycielskim.

Jeśli chodzi o trudności w wykonywaniu zawodu, badani najczęściej wskazywali na biurokrację: „Odchodzenie od pierwotnego, rzeczywistego powołania nauczyciela, czyli pracy z dziećmi na rzecz biurokratycznego urzędnika wypełniającego stopy dokumentów, ankiet tak naprawdę niczego nie wnoszących do poprawienia jakości edukacji”². Za przeszkody uznali również: napięte relacje

² We wszystkich cytatach zachowano oryginalną pisownię.

z rodzicami, brak współpracy z nimi, nikłe zainteresowanie rodziców dzieckiem, a także bezpodstawne ataki medialne na tę grupę zawodową oraz związane z nimi upadek autorytetu nauczyciela, który nie jest rozumiany w społeczeństwie. Kłopotliwe dla badanych są także: częste zmiany w prawie oświatowym, presja zbyt wielu podmiotów, rutyna, przemęczenie i wypalenie zawodowe. Nauczyciele nie umieją poradzić sobie ze stresem, a także z niechęcią dzieci i młodzieży do nauki. Wśród wskazywanych trudności pojawiły się też ograniczenia materialne szkoły i niedostatek pomocy dydaktycznych. Znalazła się również osoba, która narzekała na zbyt małą liczbę godzin pracy (najprawdopodobniej chodziło tu o pracę w niepełnym wymiarze).

Na ocenie aktualnej sytuacji zawodowej zapewne zaważyła sprawa zatrudnienia, bowiem wiele osób (około 36% badanych, czyli 25 osób) narzekało na brak stabilizacji, obawiało się likwidacji szkoły, przyznawało się do pracy w kilku placówkach, która wynika z potrzeby połączenia godzin w etat. Powtarzały się również obawy związane z niżem demograficznym, który może doprowadzić do zamykania placówek. Pojawiały się przy tym głosy: „Jest trudno, ale nie narzekam” oraz:

Jako nauczyciel staram się zrozumieć obecna rzeczywistość. Zawód nauczyciela jest dla mnie powołaniem, służbą – chociaż jako osoba utrzymująca rodzinę i mająca kontakty z nauczycielami z krajów zachodnich sądzę, że finansowo mogłoby być lepiej. Uważam też, że prestiż nauczyciela jest ciągle narażony na nieprzychylnie opinie „pseudofachowców”.

Mniej więcej tyle samo nauczycieli oceniło swoją sytuację zawodową jako dobrą, stabilną. Zapewne były to osoby pracujące w placówkach, które nie są narażone na kłopoty związane z niżem demograficznym.

Nauczyciele zapytani o oczekiwania związane z pracą zawodową podawali różne odpowiedzi, wśród których można wskazać powtarzające się sformułowania: „mieć pełen etat i stałą pracę”, „doposażenie sal w pomoce dydaktyczne”, „większe zarobki”, „dopracować spokojnie do emerytury”. Nauczyciele oczekują również wsparcia finansowego w rozwoju zawodowym, gdyż ponoszenie kosztów związanych z kolejnymi studiami podyplomowymi dla wielu stanowi poważne obciążenie budżetu. Oprócz typowo socjalnych oczekiwań pojawiły się też inne: „aby szkoła nie kojarzyła się z miejscem opresji i stałej kontroli”, „zachować świątły umysł i zdrowie do końca”, „docenienie pracy przez zwierzchników i społeczeństwo”, „lepszą współpracę rodziców i uczniów z nauczycielami”, „by wychowankowie wyrosli na porządnymi ludźmi i miło mnie wspominali”.

W odpowiedzi na pytanie o to, czego brakuje respondentom we współczesnej szkole, padały m.in. następujące stwierdzenia: „pomocy dydaktycznych i wyposa-

żenia sal”, „zaplecza dla nauczycieli”, „dofinansowania zajęć dodatkowych z dziećmi”. Często pojawiały się wyrazy troski o stabilizację zawodową. Nauczyciele zwracali uwagę na niemożność realizacji założeń podstawy programowej nauczanych przez nich przedmiotów ze względu na zbyt małą liczbę godzin przeznaczonych dla danego przedmiotu w porównaniu z wymaganiami podstawy. Bolączką, zdaniem ankietowanych, jest także brak komfortu psychicznego, na który wpływają zarówno relacje między nauczycielami, jak i współpraca między rodzicami, nauczycielami i uczniami. Jako szczególnie ważne wskazywali wsparcie (a raczej jego brak) ze strony rodziców. Istotny dla części badanych okazał się także upadek autorytetu nauczyciela i brak szacunku dla niego widoczny na przykład w mediach, mający bezpośrednie przełożenie na środowisko lokalne i szkolne. Ankietowani zwracali też uwagę na brak zapału i rutynę w pracy wielu swoich koleżanek i kolegów.

Na pytanie o wskazówkę bądź dobrą radę dla osoby rozpoczynającej pracę w szkole pojawiło się wiele interesujących odpowiedzi udzielanych przez osoby z dużym stażem pracy. Najwięcej dotyczyło szczególnie istotnej dla nauczania relacji uczeń–nauczyciel. Badani zalecali dużo cierpliwości, motywacji i pomysłowości w zachęcaniu dzieci do samodzielnej pracy, konsekwencję wobec uczniów, szacunek do nich, opanowanie, szczególnie w relacjach z dziećmi trudnymi wychowawczo. Pojawiały się też uwagi, by dokumentować swoje działania, nie zrażać się niepowodzeniami i cieszyć się każdym, nawet niewielkim sukcesem wychowanka. Ponieważ edukacja jest w stanie permanentnej reformy, cenna wydaje się rada, by być elastycznym, przygotowanym na ciągłe zmiany podstawy programowej, podręczników. Ważne dla adepta tego zawodu są także, zdaniem kilkorga ankietowanych, dobre przygotowanie teoretyczne i umiejętność zaplanowania pracy na lekcji. W jednej z ankiet pojawił się apel: „Młody człowieku, pracuj kreatywnie, wpajaj dzieciom zasady poszanowania Ojczyzny, Boga i drugiego człowieka oraz wartości mądrego zdobywania wiedzy a nie «wyścigu szczurów»”. Inna konstatacja wydaje się oczywista: „W szkole może pracować osoba, która lubi dzieci”.

Wśród tych wielu rad znalazło się takie stwierdzenie: „Jest to ciężki kawałek chleba, często praca niewdzięczna, trzeba się naprawdę dobrze zastanowić, bo to poważna decyzja”. Warta cytowania wydaje się także rada udzielona przez nauczycielkę z dwudziestosiedmioletnim stażem:

To najpiękniejszy zawód świata, tylko trzeba o tym pamiętać, szczególnie w najtrudniejszych momentach pracy zawodowej. Wszystkim młodym nauczycielom życzę, aby wytrwali w polskiej rzeczywistości i doczekali idealnych czasów w szkolnictwie, gdzie:

- nauczyciel zawsze będzie zadowolony

- będzie uzupełniał minimum dokumentów
- współpraca z rodzicami będzie zgodna z naszymi oczekiwaniami
- szkoły będą wyposażone w ogromną ilość pomocy naukowych
- nauczyciel będzie miał dostęp do możliwości kopiowania materiałów dydaktycznych w warunkach szkolnych
- i aby nigdy nie doznał uczucia wypalenia zawodowego.

DYSKUSJA WYNIKÓW I OGRANICZENIA BADAŃ

Ankietowani w swoich wypowiedziach odnosili się zarówno do sukcesów, jak i do niepowodzeń oraz trudności. Wskazywali na dostrzegane uchybienia we współczesnej szkole. Formuła pytań otwartych skłaniała do zastanowienia się, co owocowało szczerymi wypowiedziami (lub ich brakiem). Jednocześnie ta forma pytań sprawiła, że były znaczne problemy ze znalezieniem chętnych do badania, a następnie ze zwrotem uzupełnionych ankiet.

PODSUMOWANIE

Wyniki badań potwierdzają nie najlepszą opinię nauczycieli o ich sytuacji, na którą wpływ ma wiele czynników. Ankietowani w swoich odpowiedziach bardzo często podejmowali zagadnienie bolesnego zderzenia się młodego idealisty z twardą szkolną rzeczywistością. Ich bezsilność wobec problemów w relacjach międzyludzkich tak z uczniami, jak i rodzicami czy innymi nauczycielami może prowadzić do wniosku, że właśnie sfera kontaktów międzyludzkich wymaga szczególnej troski. Studenci pragnący spróbować swych sił w tym pięknym, ale jakże trudnym zawodzie powinni mieć możliwość jeśli nie sprawdzenia siebie i swoich reakcji, to przynajmniej obserwacji działań doświadczonego praktyka w sytuacjach trudnych wychowawczo. Warto także wzmacniać kompetencje społeczne tak przyszłych nauczycieli, jak i tych pracujących w zawodzie. Dydaktyk prezentujący podejście humanistyczne musi opanować umiejętność prowadzenia dialogu z uczniami, szanować odmienność swoich podopiecznych i ich autonomię (Gołek 2014, s. 99).

Jednocześnie napawa optymizmem fakt, że ankietowani potrafią docenić blaski tego zawodu, że wciąż, mimo lat praktyki, praca z dziećmi sprawia im radość, że starają się nie poddać rutynie.

LITERATURA

- Gołek B., 2014, *Kompetencje współczesnego nauczyciela (wybrane obszary)*. „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych”, t. LXVII.
- Klus-Stańska D., 2010, *Nauczycielska tożsamość zawodowa jako konstrukt negocjowany społecznie, czyli o pozorach podmiotowości nauczyciela wczesnej edukacji*. W: D. Waloszek (red.), *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna. Obszary poszukiwań, wyzwań i doświadczeń w kontekście zmian oświatowych*. Kraków, Centrum Edukacyjne Bliżej Przedszkola.
- Kwiatkowska H., 2010, *Poziomy rozumienia własnego nauczycielstwa*. W: D. Waloszek (red.), *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna. Obszary poszukiwań, wyzwań i doświadczeń w kontekście zmian oświatowych*. Kraków, Centrum Edukacyjne Bliżej Przedszkola.
- Michalak J.M., 2010, *Profesjonalizm w zawodzie nauczyciela*. W: Michalak J.M. (red.), *Etyka i profesjonalizm w zawodzie nauczyciela*. Łódź, Wydawnictwo UŁ.
- Muszyński H., 2010, *Nauczyciel wobec współczesnych wyzwań i konieczności*. W: D. Waloszek (red.), *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna. Obszary poszukiwań, wyzwań i doświadczeń w kontekście zmian oświatowych*. Kraków, Centrum Edukacyjne Bliżej Przedszkola.
- Nowak-Łojewska A., 2011, *Nowoczesne i ponowoczesne konteksty odczytywania wiedzy w szkole – zderzenie racji*. W: D. Klus-Stańska, D. Bronk, A. Malenda (red.), *Pedagogika wczesnej edukacji. Dyskursy, problemy, otwarcia*. Warszawa, Wydawnictwo Akademickie Żak.

EXPERIENCES AND EXPECTATIONS OF TEACHERS IN CONNECTION
WITH THE PERFORMANCE OF THEIR PROFESSION IN

Abstract: The article presents the results of research conducted among teachers about their functioning in the profession. Modern school teacher confronts many requirements. There are discrepancies between the expectations of teachers and school reality. The study has targeted 68 primary school teachers, who pointed out both professional successes as well as failures. They assessed the situation in the contemporary school, writing about the difficulties they have to face, and the dreams associated with the profession. The results show that teachers are critical of their situation. They have the awareness of the factors affecting the school reality. At the same time, they emphasize the satisfaction they get by working with children. The conclusions that can be drawn from the study are, among others, appreciation of the importance of pedagogical practice of future teachers and the improvement of social skills of students and already working teachers.

Keywords: expectations, experience, teacher, successes and failures in the profession.